

Suomen vanhat henkilönnimisysteemit

aprillipäivänä a.S. LV

Birgitta Lulli

- Varsinaisena aiheena Suomen – ja tarkkaan ottaen suomenkielisen kansanosan – henkilönnimistön kehitys 1500-luvun loppuun
- Yhteyksiä muualle ollut aina, ja tämä on vaikuttanut nimistöön
- Mukana siksi myös Euroopan historiaa
- Lisäksi ihan vähän kielenkin
- Ja lopussa pikkiriikkinen tiivistelmä siitä, miten tarina jatkui

Johdanto

Älä hätäile

- Tämän opetustuokion pohjana pala nimistöntutkimuksen perusteet -kurssia vuosien takaa (ja ajatuksia ensi kevään vastaavasta kurssista)
- Alkuperäinen kohdeyleisö yliopisto-opiskelijoita
- Nämä aiheet kurssin puolivälin tienoilla
- Joukossa voi siis olla outoja käsitteitä ja termejä
- Kysy, jos epäselvää!

- Nimet eivät ole yksinäisiä vaan osa NIMISYSTEEMIÄ
 - ▶ vähän niin kuin sanat osa kieltä
- Yksinimiset systeemit
 - ▶ jokaisella yksi »varsinainen» nimi
 - ▶ usein enemmän tai vähemmän systemaattisia LISÄNIMIÄ kaimojen erotteluun
- Moninimiset systeemit
 - ▶ jokaisella YKSILÖNNIMI (etunimi) ja jokin muu, usein SUKUNIMI
 - ▶ usein lempi- ym. käyttönimiä (tuon varsinaisen nimirakenteen ulkopuolella)

Johdanto

Nimet ja kulttuuri

- Nimisysteemit vahvasti kiinni kulttuurissa
 - ▶ niiden kehityksen taustalla kulttuurin muutokset
- Euroopan historiallinen kehitys
 - ▶ Rooma
 - ▶ kansainvaelluskausi
 - ▶ Kaarle Suuren valtakunta
 - ▶ keskiaikainen Eurooppa
 - ▶ uuden ajan alusta valistuksen aikaan
 - ▶ modernit kansallisvaltiot

Euroopan esikristillisiä henkilönnimistöjä

- Myöhemmän kannalta kaksi erityisen tärkeää
- Roomalainen nimisysteemi
 - ▶ moniniminen: etunimi sekä suku- ja lisänimiä
- Germaaninen nimisysteemi
 - ▶ yksiniminen, yksilönnimet periaatteessa uniikkeja (käyttöympäristössään)
- Lisäksi paljon muita
 - ▶ mutta näillä päästään jo keskiajan (Länsi-)Eurooppaan

Euroopan esikristillisiä henkilönnimistöjä

Jo muinaiset roomalaiset ...

■ Tria nomina

*Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus*¹

*Caecilia Metella Dalmatica*²

- ▶ »kolme nimeä», paitsi miehillä aika usein neljä ja naisilla kaksi
- ▶ säännönmukaisesti tasavallan loppupuoliskolla
- ▶ keisarikunnan aikana systeemi alkoi rönsyillä

■ Prænomen

- ▶ vanhempien antama yksilönnimi
- ▶ melko suppea valikoima nimiä
- ▶ yleensä vain pojilla

¹Konsuli 119 eaa, pontifex maximus n. 114–104 eaa

²Edellisen tytär, M. Æmilius Scauruksen ja L. Cornelius Sullan vaimo, Gn. Pompeius Magnuksen anoppi

Euroopan esikristillisiä henkilönnimistöjä

Jo muinaiset roomalaiset ...

- Nomen (gentilicum)
 - ▶ »sukunimi»
 - ▶ roomalainen gens saattoi olla hyvinkin laaja
- Cognomen
 - ▶ »lisänimi», alkuaan nykymielessä
 - ▶ myöhemmin tyypillisesti sukuhaaralle (stirps)
yhteinen – siis pikemminkin suku- kuin etunimen
lisänä
- Agnomen
 - ▶ lisänimi
 - ▶ neljänneksi nimeksi, kun cognomen muuttui
perinnölliseksi
 - ▶ ei missään vaiheessa pakollinen
 - ▶ etenkin keisariaikana ylimmissä yhteiskuntaluokissa
näitä saattoi olla useita

Euroopan esikristillisiä henkilönnimistöjä

Barbaarit ja muut sellaiset

- *Βάρβαρος* alkuaan onomatopoeettinen nimitys huonosti kreikkaa puhuville
- Myöhemmän länsieurooppalaisen nimisysteemin (ja kulttuurin) kehitykselle tärkeitä etenkin germaanit
- Muitakin tietysti on
 - ▶ idässä slaaveja
 - ▶ lännessä kelttejä
 - ▶ etelässä arabeja
 - ▶ pohjoisessa baltteja ja suomalaisia
- Mutta vedetään mutkat suoriksi
 - ▶ unohdetaan muut kuin germaanit ja itämerensuomalaiset

Euroopan esikristillisiä henkilönimistöjä

Germaanit

- Kielen kannalta kolme haaraa
 - ▶ pohjoisgermaanisiet kielet: ruotsi, tanska, islanti ym.
 - ▶ länsigermaanisiet kielet: saksa, friisi, englanti ym.
 - ▶ itägermaanisiet kielet: gootti, burgundi, vandaali ym.
- Eriytyivät vasta kansainvaellusajan yhteydessä
 - ▶ siis n. 200–500 – vrt. itämerensuomalaiset kielet n. 500–1000
 - ▶ länsigermaanisilla kielillä luultavasti ei yhteistä kantakieltä
- Nimisysteemi jokseenkin yhdenmukainen antiikin lopulla

Euroopan esikristillisiä henkilönnimistöjä

Germaanit

- Yksiniminen systeemi
 - ▶ ilmeisen puhtaasti: antiikin lähteissä ei viitteitä lisänimistä
 - ▶ yhteisössä ilmeisesti jokaisella erilainen nimi
- Valtaosa nimistä kaksiosaisia yhdyssanoja
 - ▶ osat semanttisesti läpinäkyviä
 - ▶ nimen merkitys ei ehkä silti tärkeä

*Sigisareiks*³ 'voitto' + 'hallitsija' ~ lat. *Segetic*

*Ælflæd*⁴ 'haltia' + 'puhtaus / kauneus'

³Länsigoottien kuninkaana 7 päivää v. 415

⁴Northumbrian kuninkaan tytär, Whitbyn abbedissa 680–713,

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Syrjähyppy suomen kielen historiaan

■ Uralilaiset kielet

- ▶ suomi, viro, unkari, samojedikielet jnpp.
- ▶ yhteinen edeltäjä kantaurali n. 3000–2000 eaa⁵
- ▶ samojedikielten kanssa vähemmän yhteistä sanastoa ⇒ kieli ehkä haarautunut jo näin

■ Länsiuralilaiset kielet

- ▶ itämerensuomalaiset, saamelaiset ja mordvalaiset kielet
- ▶ n. 2000–1000 eaa

■ Vanhastaan ajateltu suomalais-saamelaiset kielet

- ▶ näiden yhteinen edeltäjä varhaiskantasuomi
- ▶ nykytiedon valossa länsiuralilaisten kolme päähaaraa erosi samoihin aikoihin

⁵Mitä vanhempi aika sitä epätarkempi ajoitus

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Syrjähyppy suomen kielen historiaan

- Itämerensuomalaiset kielet
 - ▶ suomi, viro, karjala ym.
 - ▶ kehittyneet Suomenlahden ympärillä n. 1000 eaa–800 jaa
 - ▶ näiden yhteinen edeltäjä kantasuomi, jossa loppuaikana selvä murrejako Suomenlahtea pitkin
- Suomi erillisenä kielenä n. 800–
 - ▶ varhaissuomi n. 800–1200, ei kirjoitettua
 - ▶ keskiajan suomi n. 1200–1540, nimiä säilynyt
 - ▶ vanha suomi n. 1540–1820, kokonaisia tekstejä
 - ▶ varhaisnykysuomi n. 1820–70 ja nykysuomi n. 1870–, häiritsevän moderneja
- Pohjoiskantasuomalainen asutus levinnyt sisämaahan vähitellen n. 300–
 - ▶ Keski-Suomessakin vielä keskiajalla saamenkielisiä

Muinaissuomalainen nimisysteemi

- »Muinaissuomalainen» ≈
myöhäiskantasuomalaiselta kaudelta
varhaissuomeen, n. 1–1200
- Olennainen kriteeri: aika ennen
 - ▶ kristillisen kirkon vakiintumista
 - ▶ Ruotsin hallinnon vakiintumista
- Ei juuri kirjallisia lähteitä
 - ▶ hajamainintoja siellä täällä varhaiskeskiajalla
 - ▶ jäänteitä paikan- ja lisänimissä
- Saamelaisissa henkilönnimissä samoja piirteitä
 - ▶ yhteistä pohjaa (n. 1000–1 eaa)
 - ▶ lainaa itämerensuomalaisilta naapureilta (n. 1–)

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Nimisysteemi

■ Ilmeisesti yksiniminen

- ▶ varmaa tietoa ei ole, mutta tämä vaikuttaa uskottavammalta vaihtoehdolta

■ Nimet paljolti kaksiosaisia

Mielikirja, Kirjavalta, Unnipäivä, ...

- ▶ Stoebe pitää tätä tyyppiä kotoperäisenä
- ▶ Nissilä selittänyt kaksiosaisen tyytin germaaniseksi lainaksi

■ Ainakin jonkin verran kyllä myös yksiosaisia nimiä

- ▶ kaksiosaisista tuttuja elementtejä, johtimien kanssa tai ilman

Päivä, Hyvä|ri, Vilja|kka, ...

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Stoebke: yksiosaiset nimet

kanta	-a/-ä	-o	-i	-e	-u	merkitys
Auv-	I	I				Freude; Glückseligkeit; Ehre, Ruhm
Hyv-	I					gut; das Gute
Ih-	I	I				Anmut, Liebreiz; Froh, anmutig; herrlich
Ik-	I	I				Alter; Lebenszeit; ewig, dauerhaft
Ilm-	I	I		I		Luft; Wetter
Kaikk-		I	I	I		alle, alles; ganz, sämtlich
?Kak(k)-		III	III	III	III	(unbekannt)
?Kall-			II	II		teuer, lieb (?)
Kauk(k)-	I	I				fern, weit; Fern-; lang; lange
Kirj-	I					(Grundbed.) bunt (?)
Kyll-	I					Fülle; Reichtum; Überfluß; reichlich, satt
?Kult-	III					Gold
Lemp-	I	I	I	I		Liebe
Meel-	I	I	I			Sinn, Gemüt; Verstand
Päiv-	I					Sonne
Toiv-	I	I		I		Hoffnung, Wunsch
Un(n)-	I	I	I	I		Schlaf; Traum
Unt-	I	I	I			Schlaf, Traum (?)
?Ut-	III	III	III		III	(unbekannt)
Valt-	I	I				Macht, Gewalt; Herrschaft; Gebiet
Vih-	I	I				(Grundbed.) grün
Viht-	I	I	I			(unbekannt)
Vilj-	I					Frucht; Getreide, Korn; fruchtbar; reichlich

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Stoebke: johdokset

kanta	?-ðas	?-ja	-kkA	-la	-lAinen	?-mas	-nões	-ntV	-ri	-s	-ttU	?-vA
Auv-	III								II		III	
Hyv-									II	III	III	
Ih-	III	III		I	III	II	II	III	II		I	
Ik-		III		III	III				I			
Ilm-			II						III			
Kaikk-										II		
?Kak(k)-												
?Kall-			II							II	III	
Kauk(k)-				III					I	III		
Kirj-												II
Kyll-			III							III	III	
?Kult-												
Lemp-					II					III	I	
Meel-			I				II	II		I	I	
Päiv-												
Toiv-	III		I			III			II	II	I	
Un(n)-			II							III		
Unt-												
?Ut-			III						III			
Valt-			III									
Vih-						III		III			I	II
Viht-						III			III			
Vilj-	III		I			III		II	III		I	

Muinaissuomalainen nimesysteemi

Stoebke: kaksiosaiset nimet

kanta	-heimo	-jouts	-kirja	-lempi	-meeli	-neuvo	-nihatu	-päivä	-toivo	-valta	-vihti	-vilja
Auv-				II								
Hyv-				I	III	II			II			
Ih-				I	I			II	II			III
Ik-	III	III		I	I			I	II			
Ilm-				II					II			
Kaikk-					II							
?Kak(k)-					III							
?Kall-					II							
Kauk(k)-				II	I			II	III	II		
Kirj-										II		
Kyll-		III			II	II		II	II			
?Kult-					III				III			
Lemp-									II			
Meel-			II			II		I	II	I	III	II
Päiv-												
Toiv-				II								
Un(n)-		III						II	III			
Unt-				II				III	III			
?Ut-		III			III		III					
Valt-				II								
Vih-										III		
Viht-												
Vilj-				II	II			II	II	II		

Muinaissuomalainen nimisysteemi

- Myös muita nimiä varhaisissa lähteissä
 - ▶ mytologisia nimiä: *Ahti, Kaleva, Tapio, Tursas, ...*
 - ▶ suffiksillisia nimiä: *Tietävä, Anottu, Laulaja, Tukia, ...*
 - ▶ luontoon viittaavia nimiä: *Etana, Hirvi, Honka, Myrsky, Paju, Susi, Talvi, ...*
- Mahdollista (ellei jopa todennäköistä), että ainakin osa näistä on ollut lisänimiä

Muinaissuomalainen nimisysteemi

- Saman henkilön nimestä ilmeisesti voitiin käyttää eri muotoja
 - ▶ Forsmanilla esimerkkejä 1500–1600-l. Lapin henkilöuetteloista
Mielikirja ~ Mieliä ~ Mielitty
Aikia Toivonpoika ~ Aikia Toivetunpoika
- Lapsia mahdollisesti nimetty sukulaisten mukaan
 - ▶ sukukansoilla tämmöistä käytäntöä
 - ▶ nimen merkitys ei siis ehkä olisi aina ollut ensisijainen kriteeri
 - ▶ kaikki nimet eivät ehkä edes semanttisesti läpinäkyviä

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Kuinka kauas tämä yltää?

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Kuinka kauas tämä yltää?

- Viikinkiaika ja keskiajan alku: varhaissuomi
 - ▶ ei ongelmaa, joitakin nimiä kirjallisissa lähteissäkin
 - ▶ rautakauden lopulta myös pukurekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämieli*

Kuinka kauas tämä yltää?

- Viikinkiaika ja keskiajan alku: varhaissuomi
 - ▶ ei ongelmaa, joitakin nimiä kirjallisissa lähteissäkin
 - ▶ rautakauden lopulta myös pukurekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämieli*
- Roomalais- –merovingiaika: myöhäiskantasuomi
 - ▶ ei ongelmaa, mutta nimet aina rekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämeeli*

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Kuinka kauas tämä yltää?

- Viikinkiaika ja keskiajan alku: varhaissuomi
 - ▶ ei ongelmaa, joitakin nimiä kirjallisissa lähteissäkin
 - ▶ rautakauden lopulta myös pukurekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämieli*
- Roomalais- –merovingiaika: myöhäiskantasuomi
 - ▶ ei ongelmaa, mutta nimet aina rekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämeeli*
- Esiroomalainen rautakausi: keskikantasuomi
 - ▶ mahdollista mutta haastavampaa
 - ▶ osa nimisysteemistä germaaneilta tällä kaudella
 - ▶ *Xyvämeele*

Muinaissuomalainen nimisysteemi

Kuinka kauas tämä yltää?

- Viikinkiaika ja keskiajan alku: varhaissuomi
 - ▶ ei ongelmaa, joitakin nimiä kirjallisissa lähteissäkin
 - ▶ rautakauden lopulta myös pukurekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämieli*
- Roomalais- –merovingiaika: myöhäiskantasuomi
 - ▶ ei ongelmaa, mutta nimet aina rekonstruktioita
 - ▶ *Hyvämeeli*
- Esiroomalainen rautakausi: keskikantasuomi
 - ▶ mahdollista mutta haastavampaa
 - ▶ osa nimisysteemistä germaaneilta tällä kaudella
 - ▶ *Xyvämeele*
- Pronssikausi: varhaiskantasuomi / länsiurali
 - ▶ epävarmaa, mikä osa nimisysteemistä näin vanhaa
 - ▶ maantieteellisesti ei nykyisen Suomen alueella
 - ▶ *Šyvämeelē*

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Taas vähän vauhtia etelämpää Euroopasta

- Roomalainen nimisysteemi kuihtui Rooman mukana
 - ▶ oikeastaan koko keisarikunnan aika muutosvaihetta
- Kaksi murrosta yhtä aikaa
 - ▶ keskushallinnon tukemasta yhtenäiskulttuurista germaanivaikutteiseen sirpaloitumiseen
 - ▶ kristillinen kirkko uudeksi yhdistäväksi tekijäksi
- Yhteisvaikutuksena keskiajan nimisysteemit
 - ▶ vähän erilaisia eri puolilla Eurooppaa
 - ▶ paljon yhteistä
 - ▶ tässä paino Pohjois-Euroopassa

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Kaste nimenantotilaisuutena

- Kaste yhtenä keskeisenä tekijänä: yhteinen rituaali
 - ▶ kirkon yhteyteen ottamiselle
 - ▶ nimen antamiselle
 - ▶ siispä kastenimen olisi tuettava uskossa
- Nimiksi kristillisiksi miellettyjä
 - ▶ sisällöltään kristillisyyteen viittaavia: *Theodora*, *Dominicus*
 - ▶ uskon merkkihenkilöihin viittaavia: *Anna*, *Laurentius*
- Pitkä kehitys
 - ▶ idässä n. 500–1000
 - ▶ lännessä n. 700–1300

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Kristilliset nimet

- Keskiajan loppupuolella systeemi jo vakiintunut
 - ▶ yksilönnimet rajattu joukko
 - ▶ kunkin alueen »perinteisiä» kristillisiä nimiä
 - ▶ pyhimyskalenteri → nykyinen nimipäiväkalenteri
- Nimet »vain nimiä»
 - ▶ semanttisesti läpinäkyvättömiä
 - ▶ sisällössä tärkeintä viittaus nimikkopyhimykseen
- Kaikki perinteiset nimet eivät kristillisperäisiä⁶
 - ▶ Saksaan ja Pohjoismaihin käytäntö levisi myöhään
 - ▶ paljon vanhaa germaanisperäistä nimistöä
 - ▶ Suomessa nämäkin nimet kristinuskon tuomia

⁶Siis siinä mielessä kuin vaikka *Theodora* < Θεοδώρα 'Jumalan lahja'
– vrt. *Henrik* < *Haimariks* 'kodin hallitsija'

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Nimikerrostumia

- Keskiaikaisessa nimistössä erilaisia kerroksia
 - ▶ eri vahvuisina eri puolilla Eurooppaa
- Antiikin aikaiset nimet
Marcus, Anna
- Kristilliset uudisnimet
Theodora, Benedictus
- Germaaniset nimet
Harald, Melisande
- Paikalliset omaperäiset nimet
Mielitty, Kyllikki⁷

⁷Näitä ruvettiin karsastamaan n. 1200-luvulla – jolloin kristinuskolla oli jo parisataa vuotta historiaa Suomessa

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Nimisysteemi

- Rooman moniniminen systeemi hajosi viimeistään valtakunnan mukana
- Tilalle germaanislähtöinen yksiniminen systeemi
 - ▶ mutta nimien joukko kutistui vähitellen
- Tukena erilaisia lisänimiä
 - ▶ jollain tavalla kuvailevia: *Heyki Lwpx*
 - ▶ talon, kylän tai muun kotipaikan nimestä: *Lasse Apaainen*
 - ▶ patronyymejä: *Birghitta Knutzdoter de Sakastum*
- Tämmöinen sitten Suomeenkin n. 1200-luvulta lähtien

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Miksi lisänimiä

- Nimet pyhimyskalenterista
- Pelkkä yksilönnimi ei enää yksilöinyt

Tiihalan talolliset v. 1540 maakirjassa

- ▶ *Juho*
- ▶ *4×Heikki*
- ▶ *Lauri*
- ▶ *Maarit*
- ▶ *2×Matti*
- ▶ *5×Olavi*
- ▶ *Paavo*
- ▶ *Reko*
- ▶ *2×Tuomas*

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Erilaisia systeemeitä

- Eri ryhmillä erilaisia tarpeita
- Näille vähitellen omia nimisysteemeitä tai sellaisten esiasteita
- Maaseudun väestö
 - ▶ talonnimiä
Laurens Nymenpæ
- Kaupunkilaisväestö
 - ▶ ammattia kuvaavia lisänimiä
Biorn scomakare

Keskiaika ja kristillinen nimistö

Erilaisia systeemeitä

■ Aatelisto

- ▶ läänitykseen ym. perustuvia lisänimiä

Niclis Olafson j Serkelax

(Kuninkaantuomari 1437–47, valtaneuvos; poika Maunu antoi Turun piispana määräyksen, että Isä meidän, Marian tervehdys, uskontunnustus ja rippikaava oli kussakin kirkossa luettava suomeksi ja kirjoitettava muistiin)

muualla mm. *Sir William de Wessyngton*

(n. 1180 – jälkeläisiä mm. muuan George 1700-luvun lopulla)

- ▶ vaakunoista johdettuja lisänimiä

Birgerus Trulle

(Ruotsin valtaneuvos 1436 – suurin osa valtaneuvoston jäsenistä käyttää samassa kirjeessä isännimeä)

■ Papisto ja muu sivistyneistö

- ▶ latinalaisperäisiä lisänimiä
- ▶ toisaalta oppineen kuuloisia, toisaalta kansainvälisiä

Michael Agricola

Nimet keskiajan Suomessa

- Kristinusko Pohjoismaihin 800-luvulla, henkilönimistön murros 1200-luvulla
- Kristinusko Suomeen 1000-luvulla
- Nimistö kristillistyi nopeasti
 - ▶ Länsi-Suomessa valtaosaltaan ainakin jo 1300-luvulla
 - ▶ Itä-Suomessa 1500-luvulle mennessä
 - ▶ ja nämä aikarajat siitä, että kattavia asiakirja-aineistoja ei ole vanhempia
- Saamelaisilla vanhoja nimiä ainakin vielä 1600-luvulla

Nimet keskiajan Suomessa

Nimisysteemi

- Paljolti yleiseurooppalaisen mallin mukainen
- Yksilönnimi, tyypillisesti kristillinen: *Morten, Karin*
 - ▶ saattoi vaihdella asultaan paljonkin
Vincentius ~ Vincensius ~ Hindza
- Lisänimiä tarpeen mukaan
 - ▶ isännimi: *Morthen Erichss., Karin Henricksdotter*
 - ▶ talon- tai kylännimi: *Morten Hindzickalan, Mårthen Mälkilä*
 - ▶ kuvaileva: *Jons Viluinen, Henrich Libasw*
 - ▶ ei välttämättä sama eri asiakirjoissa
(tässäkin kaikki kolme Marttia sama henkilö)
 - ▶ Itä-Suomessa jo yleisesti sukunimiä, vaikka nekin ehkä vielä periytyviä lisänimiä: samassa 1560-l. veroluettelossa mm. *Erih, Caupi Hyfuärinen, Clas Peersson* ja *Joan Persson Hamuinen*

Nimet keskiajan Suomessa

Mistä nimet?

■ Pyhimyskalenterista

- ▶ keskiajan lopulla käytännössä kaikki nimet löytyvät kalenterista
- ▶ toisin päin tämä ei päde: ollenkaan kaikki kalenterin nimet eivät käytössä
 - mm. *Maria* liian pyhä tavalliselle kuolevaiselle

■ Lähistöltä

- ▶ sukulaisilta: *Morthen Hendrichss.* → *Hen. Morthensson*
→ *Henrich Hindersson*
- ▶ paikallisilta pyhimyksiltä
 - oman kirkon suojeluspyhimys
 - Suomen (so. kotihiippakunnan) P. Henrik
 - Ruotsin P. Eerik ja P. Birgitta
 - pohjoismaiden P. Olavi

Nimet keskiajan Suomessa

Mihin vanhat katosivat?

- No kun se kirkko
 - ▶ eikä suomalaisia pyhimyksiä
 - ▶ 1600-luvulta asiakirjamerkintöjä, että näitä on saamelaisilta kielletty pakanallisina
- Eivät ihan kauhean nopeasti
 - ▶ paavin 1340 vahvistamassa pannajulistuksessa⁸ mm. *Melita de Hyrfala* (Hirvalan Mielitty) ja *Melico de Iudicala* (Jutikkalan Mielikko) sellaisten kristillisten joukossa kuin *Marcus de Voypala* (Voipaalan Markus)
 - ▶ lisänimissä muinaissuomalaisia nimiä säilyi pitkään, jopa katkeamatta nykyisiksi sukunimiksi

⁸Tässä jutussa kyse kirkollisverosta eikä opillisista kysymyksistä, ja kaikki mainitut ovat selvästi kristittyjä

Protestanttinen Suomi

- Ei dramaattisia muutoksia
 - ▶ henkilönnimistö säilyi olennaisesti keskiaikaisena ainakin 1500-luvun loppuun
 - ▶ 1600-luvullakin muutos hyvin hidasta
- Selvä ero Saksaan
 - ▶ siellä katoliset ja protestanttiset nimeämiskäytännöt eriytyivät
 - ▶ Suomessa (ja Ruotsissa) ilmeisesti tällaista rajaa ei ollut
- Pyhimyskalenterin jatkajat
 - ▶ Agricolan rukouskirjassa vielä pyhimyskalenteri
 - ▶ 1600-luvun alusta almanakkoja
 - ▶ <http://almanakka.helsinki.fi/arkisto.html>

Protestanttinen Suomi

Vähittäistä muutosta

- Almanakkoihin 1600-luvulla raamatullisia nimiä
Adam, Ester, Mirjam, Benjamin, ...
 - ▶ samaa kehitystä, jota etelämpänä protestanttisessa Euroopassa jo hiukan aikaisemmin
 - ▶ myöskään *Maria* ei enää liian pyhä käytettäväksi
- Hallitsijoiden nimiä 1700-luvulla
Adolf, Gustav, Ulrika, ...
- Kansainvälistä muotininimistöä samoin 1700-luvulla
Charlotta, August, ...
- Yläluokan sukunimet (Ritarihuonejärjestys 1626)
- Vaikutus kansanomaiseen nimisysteemiin silti aika vähäinen

Protestanttinen Suomi

Nykysuomalaisen nimisysteemin synty

- 1800-luvun kansallinen herääminen
 - ▶ tietoista toimintaa, motiivit kansallisaatteesta
- Nimistön suomalaistaminen
 - ▶ uusia nimiä: *Arvo, Ilma*
 - ▶ käännettyjä: *Voitto* (< *Victor*)
 - ▶ Kalevalasta ja muualta kansanrunoudesta: *Aino, Kyllikki, Ilmari, Väinö, ...*
 - näillä ei välttämättä mitään historiallista pohjaa: *aino(an) siskoseni* > *Aino-siskoseni*
- Vanhat lisänimi- ja sukunimityypit sulautuivat nykyiseksi sukunimisysteemiksi
 - ▶ suomalaisella kuuluu olla suomalainen sukunimi!
- Murros jatkui vielä 1900-luvulle
 - ▶ sukunimilaki 1920, etunimilaki 1945

- Karkeasti ottaen kolme henkilönnimisysteemiä
- Muinaissuomalainen n. –1350
 - ▶ vähän tietoa itse systeemistä
 - ▶ nimiä säilynyt ja lisää rekonstruoitavissa
 - ▶ SCA: rauta- ja ehkä pronssikausi⁹
- »Vanha» n. 1200–1920
 - ▶ yksilönnimi ja tilanteen mukaan lisänimiä
 - ▶ nimivalikoima muuttui ajan myötä
 - ▶ SCA: keskiaika ja renessanssi
- Nykyinen n. 1850–
 - ▶ etunimi(ä) ja sukunimi
 - ▶ SCA: unohda nämä

⁹Keskirautakausi edellyttää jo kielihistorian tuntemusta

Kysykät mite waijn mielehen tulepi
Minä vastadan mitä meelesen tuleβi

Nämä luentokalvot ovat vapaasti käytettävissä
CC BY-NC 4.0 -lisenssin mukaisesti.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

